

УДК 001.891

А. В. МЕЛЯКОВ

ГУМАНІТАРНА СФЕРА ЯК ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕНЬ У НАУЦІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

Викладено результати дослідження наукових збірників з державного управління. Показано, що значне місце в них посідають статті гуманітарного спрямування. Запропоновано покращити доступ до наукових видань шляхом розміщення їх в інтернеті.

Ключові слова: гуманітарна політика, наукове дослідження, державне управління.

In the article the results of research of scientific collections are expounded on public administration. It is shown that a considerable place in them is occupied by the article on humanitarian themes. It is suggested to improve access to scientific editions by placing of them in the Internet.

Key words: humanitarian policy, scientific research, public administration.

Поряд із захищеними дисертаційними роботами, одним з джерел дослідження гуманітарного розвитку сучасної України є наукова періодика, зокрема та, що визнана фаховою в галузі “державне управління”. Загальна кількість цих видань (друкованих журналів, збірників наукових праць, електронних фахових видань) збільшується і, на даний час, перевищує тридцять найменувань. Проте на сьогодні практично не існує робіт історіографічного, бібліографічного характеру, які б висвітлювали якісні та кількісні характеристики наукового доробку науковців – фахівців у галузі державного управління гуманітарною сферою.

Грунтовний наукометричний аналіз розвитку наукових досліджень галузі “державне управління” було проведено В. Бакуменком. Серед науковців, які протягом тривалого часу плідно досліджують різноманітні аспекти гуманітарного розвитку, можна відзначити В. Бульбу, С. Овчаренко, П. Петровського, В. Скуратівського, В. Трощинського, С. Чукут. У контексті забезпечення національної безпеки розглядають гуманітарну сферу В. Пироженко, Д. Сладкий. Помітним є науковий доробок таких фахівців, як С. Гнатюк, С. Здюрук, М. Степико, Л. Чупрій. Серед останніх за часом появи можна відзначити наукові розвідки С. Зубченка.

Метою статті є характеристика кількісних показників досліджень гуманітарних складових суспільного розвитку на сторінках фахових видань з державного управління.

Повноцінний аналіз творчого доробку дослідників гуманітарної проблематики ускладнюється очевидно різною представленістю фахових періодичних видань з державного управління в інтернеті. Попри понад три десятки найменувань наукових збірників і журналів, повноцінно репрезентовані в інтернет-просторі одиниці. У даному випадку під повноцінним розміщенням маємо на увазі своєчасне

викладення в інтернеті повних PDF-версій актуальних періодичних видань. Проблема ускладнюється і наявністю положень МОНМС України, відповідно до яких здобувачу наукового ступеня кандидата наук рекомендовано мати лише одну, а здобувачу ступеня доктора наук не більше п'яти публікацій в електронних фахових виданнях, всі ж інші мають подаватися до видань друкованих. І якщо ознайомлення зі статтями в електронних збірниках ускладнень не викликає, то з друкованими виданнями справа є помітно гіршою.

Так, станом на січень 2012 р. лише кілька навчальних закладів розмістили на своїх сайтах та/або на сайті Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського власні фахові видання за 2010-2011 рр. Це, зокрема, Академія муніципального управління (АМУ, м. Київ), ДРІДУ НАДУ, Класичний приватний університет (КПУ, м. Запоріжжя), ХарПІ НАДУ. Низка ВНЗ викладає для вільного ознайомлення лише рубрику “зміст” того чи іншого журналу, що, безумовно, засвідчує активну публікаторську діяльність, але не дає можливості ознайомитися із суттю наукового доробку дослідників, адже тексти статей залишаються недоступними для ознайомлення.

Деякі ВНЗ взагалі не мають на інтернет-сторінках власної друкованої фахової періодики, обмежуючись розміщенням її окремих випусків одно-дворічної давнини на сайті Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського. Подібна практика є відомою і зрозумілою в частині забезпечення матеріалів збірників від некоректного використання, від запозичення оригінальних авторських думок. Але, з урахуванням збільшення кількості фахових електронних видань і поширенням систем “Антиплагіат”, такий механізм захисту ідей від недобросовісного запозичення очевидно втрачає свою ефективність.

Як буде зазначено нижче, переважна більшість авторів статей – це докторанти, аспіранти та здобувачі наукових ступенів доктора та кандидата наук з державного управління. Отже, предметом уваги в даному матеріалі є саме ті наукові збірки та журнали, які включено до переліку рекомендованих для публікації результатів дисертаційних досліджень.

Уся сукупність цих періодичних видань може бути розділена на кілька груп. До першої відносимо фахові журнали та збірники наукових праць НАДУ та її регіональних інститутів. Ці видання (близько 15-ти найменувань) в повному обсязі безпосередньо присвячені різноманітним аспектами державного управління. Друга, помітно менша за кількісними характеристиками, складається з періодики інших ВНЗ, що готують фахівців з державного управління, державної служби, публічного адміністрування, наприклад: ДонДУУ, Класичний приватний університет (м. Запоріжжя), Академія муніципального управління (м. Київ). Проблематика державного управління висвітлюється в окремих серіях наукових збірників, що регулярно видаються в зазначених освітніх закладах. Третя група формується з видань ВНЗ юридичного та економічного спрямування, в яких питанням управління присвячуються окремі рубрики. До четвертої включаємо фахову періодичку установ, що входять до складу НАН України, зокрема: Ради по вивченню продуктивних сил України, Інституту політичних та етнонаціональних досліджень ім. І. Кураса та ін.

Кількісні параметри предметно-тематичної спрямованості досліджених статей вміщено в таблиці 1.

Таблиця 1

Предметно-тематична спрямованість статей

<i>№ з/п</i>	<i>Тематична спрямованість</i>	<i>Кількість</i>	<i>% від загальної кількості</i>
1	Освіта	179	55,0
2	Мовна політика	36	11,0
3	Загальні питання культурного та соціокультурного розвитку	30	9,2
4	Міжетнічні відносини	16	4,9
5	Загальні питання гуманітарної політики	15	4,6
6	Релігійні, міжконфесійні відносини	11	3,4
7	Спорт, фізична культура	8	2,4
8	Книговидання, бібліотечна справа	6	1,8
9	Політика пам'яті, формування національної свідомості	6	1,8
10	Охорона культурної спадщини, музейна справа	5	1,5
11	Музичне мистецтво	5	1,5
12	Театральне мистецтво	4	1,2
13	Духовний розвиток	4	1,2
	Загалом:	325	100

Очевидно, що найбільша кількість публікацій висвітлює різні аспекти освітньої політики сучасної Української держави. Аналіз цієї закономірності не є предметом даної статті. Відзначимо лише, що саме освітню проблематику викладено в окремій рубриці в переліку пріоритетних тем дисертаційних досліджень у системі НАДУ при Президентів України, в якій запропоновано двадцять перспективних напрямів дослідження освітньої галузі. Характер, що станом на січень 2012 р. серед п'ятнадцяти аналітичних матеріалів, розміщених на сайті Національного інституту стратегічних досліджень при Президентів України в рубриці “Гуманітарна сфера”, п'ять присвячено саме розвитку вітчизняної освіти.

Навність кількох публікацій з тієї чи іншої теми не обов'язково свідчить про масштабну зацікавленість нею в середовищі науковців. Наприклад, всі чотири статті, які присвячені розвитку театрального мистецтва, написані однією особою – аспірантом Харківської державної академії культури С. Яблунівським. Серед тих 36 статей, в яких розглядаються питання мовної політики, – дев'ять належать д.держ.упр. І. Лопушинському з Херсону, і стільки ж – к.філол.н. Г. Євсєєвій з Дніпропетровська. Автором восьми з 15 публікацій, що висвітлюють загальні питання гуманітарного розвитку, є відомий львівський дослідник д.держ.упр. П. Петровський.

Значна частина авторів статей є професіоналами-викладачами, кандидатами та докторами наук. Як свідчать результати дослідження, наведені в таблиці 2, переважна більшість авторів є докторантами, аспірантами, здобувачами вітчизняних наукових та навчальних закладів і установ.

Таблиця 2

Розподіл авторів статей за наявним науковим ступенем

№ з/п	Місце видання	Назва видання	Кількість вступів	Автори статей			
				Доктори наук	Кандидати наук (з них докторанти)	Аспіранти/здобувачі	Інші
1	ХарПІ НАДУ	Актуальні проблеми державного управління (2008 – 2011 рр.)	7	0	11 (5)	10	0
2	ХарПІ НАДУ	Теорія та практика державного управління (2008 – 2011 рр.)	14	3	15 (6)	14	1
3	ХарПІ НАДУ	Державне будівництво (2007 – 2011 рр.)	11	3	11 (2)	14	4
4	ХарПІ НАДУ	Публічне управління: теорія та практика (2010 – 2011 рр.)	6	10	6 (1)	7	2
5	ДРІДУ НАДУ	Державне управління та місцеве самоврядування (2009 – 2011 рр.)	9	4	9(5)	11	2
6	ДРІДУ НАДУ	Публічне адміністрування: теорія та практика (2009 – 2011 рр.)	5	2	6(4)	2	2
7	АМУ	Державне управління: удосконалення та розвиток (2009 – 2011 рр.)	28	0	11 (3)	4	0
8	АМУ	Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія «Управління» (2010 – 2011 рр.)	7	1	4 (1)	4	2
9	НАДУ	Державне управління: теорія та практика (2005 – 2011 рр.)	13	0	11 (4)	17	3
10	КПУ	Держава та регіони. Серія «Державне управління» (2009 – 2011 рр.)	10	4	5 (1)	6	3
11	ЛРІДУ НАДУ	Демократичне врядування. (2008 – 2011 рр.)	7	2	4 (2)	3	2
12	ЛРІДУ НАДУ	Ефективність державного управління (2008 – 2009 рр.)	5	0	9 (4)	6	3
13	ОРІДУ НАДУ	Теоретичні та прикладні питання державотворення (2007 – 2011 рр.)	9	3	8 (3)	4	1
14	ДонДУУ	Збірник наукових праць ДонДУУ. Серія «Державне управління» (2009 – 2010 рр.)	6	2	8	1	8

З часом кількість статей, що подаються до друку здобувачами наукових ступенів кандидата наук, буде лише збільшуватися. Серед іншого, така перспектива зумовлена очікуванням посилення вимог МОНМС щодо кількості фахових публікацій у дисертанта, який подає свою роботу на розгляд до спеціалізованої вченої ради. Так, на даний час, експерти пропонують збільшити зазначену кількість трьох до п'яти публікацій, а В. Бакуменко логічно обґрунтовує потребу дисертанта мати дев'ять фахових статей [3, с. 8]. Одночасно, провідні вітчизняні експерти постійно наголошують на необхідності підвищення якості змісту і оформлення сучасних дисертаційних робіт [Там же, с. 5].

Наукометричний аналіз, проведений В. Бакуменком, засвідчив стабільне зростання захистів дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата наук з державного управління протягом 2007 – 2009 рр. за гуманітарною тематикою. На думку відомого українського дослідника, це свідчить про зростання в суспільстві, яке змінюється та демократизується, потреб на ці дослідження [2, с. 17].

Нами було опрацьовано базу даних авторефератів дисертацій, захищених у галузі “державне управління”, яка розміщена на офіційному сайті ХарРІ НАДУ [1]. Отже, станом на січень 2012 р. у базі, що складається з 671 одиниці, було визначено 47 авторефератів дисертацій, предметом дослідження яких стали ті чи інші аспекти гуманітарного розвитку України. Відзначимо, що свідомо не були включені до групи авторефератів дисертацій гуманітарного спрямування ті, які присвячені молодіжній політиці, розвитку туризму, гендерній проблематиці. Результати проведеного нами дослідження вміщено в таблиці 3.

Таблиця 3

Предметно-тематичний розподіл авторефератів дисертацій гуманітарного тематичного спрямування, захищених у 2000 – 2009 рр.

<i>№ з/п</i>	<i>Напрямок дослідження</i>	<i>Кількість</i>	<i>% від загальної кількості</i>
1	Освіта, управління освітою	28	60
2	Культурна політика	4	8,5
3	Державно-церковні, міжконфесійні відносини	4	8,5
4	Мовна політика	3	6,4
5	Міжетнічні відносини	3	6,4
6	Книговидання, бібліотечна справа	2	4,2
7	Загальні питання гуманітарної політики	2	4,2
8	Духовний розвиток людини та суспільства	1	2,1

З 47 дисертаційних робіт 41 (87 %) була подана на здобуття наукового ступеня кандидата, а шість (12,8%) – доктора наук з державного управління. Щодо динаміки захистів дисертацій, то вона характеризується тенденцією до збільшення і виглядає

таким чином: 2000 р. – дві роботи, 2001 р. – одна, 2002 р. – дві, 2003 р. – п'ять, 2004 р. – три, 2005 р. – чотири, 2006 р. – шість, 2007 р. – шість, 2008 р. – дев'ять, 2009 – дев'ять робіт.

Перелік спеціальностей, за якими були захищені дисертаційні дослідження, очолює 25.00.02 “Механізми державного управління” – 28 робіт; на другому місці 25.00.01 “Теорія та історія державного управління” – 12 дисертаційних досліджень, по три роботи захищено за спеціальностям 25.00.03 “Державна служба” та 25.00.05 “Галузеве управління”, і лише одна дисертація – за спеціальністю 25.00.04 “Місцеве самоврядування”. Відзначимо, що спеціальність “Галузеве управління” було скасовано за рішенням ВАК України, а її шифр – 25.00.05 на сьогодні надано іншій спеціальності – “Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку” [5].

Безумовно, наведені цифри лише частково відображають наукові досягнення в галузі державного управління і, зокрема, в управлінні гуманітарною сферою. З метою популяризації власних наукових здобутків, апробації основних результатів дисертаційних досліджень фахівці з державного управління публікуються в інших наукових виданнях. Отже, для отримання більш глибоких і репрезентативних результатів необхідно опрацювати наукову періодику, яка є фаховою з інших галузей знань, наприклад педагогіки, історії, соціології, політології, мистецтвознавства, культурології тощо.

З іншого боку, в системі НАДУ, в інших ВНЗ, що готують фахівців з державної служби та публічного адміністрування, науковці працюють над дисертаційними дослідженнями не тільки з державного управління, але й з інших наукових спеціальностей гуманітарного блоку. Зокрема, 09.00.11 “Українознавство”, 13.00.06 “Теорія і методика управління освітою”, 21.03.01 “Гуманітарна і політична безпека держави”, 24.00.02 “Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення”, 26.00.04 “Українська культура”, 26.00.05 “Музеєзнавство. Пам'яткознавство”, 27.00.03 “Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство”. Готуючи дисертації на здобуття наукового ступеня з вищенаведених спеціальностей, дослідники, на виконання вимог МОНМС України, публікують основні положення власних дисертаційних робіт у відповідних фахових збірниках.

Попри активне опрацювання гуманітарної проблематики можемо відзначити низку актуальних питань (за виключенням освітніх), які до сьогодні залишаються поза межами наукових зацікавлень фахівців науки державного управління. Серед них виокремимо ті, що включено до пріоритетної тематики дисертаційних досліджень НАДУ при Президентів України: взаємовідносини та взаємодія з громадськістю в системі державного управління розвитком гуманітарної сфери; державна політика щодо розвитку інтелектуального капіталу українського суспільства.

Окремо відзначимо відсутність наукових досліджень з державного управління, в яких був би проаналізований вплив на розвиток гуманітарної сфери медіа-комунацій, ІКТ, мережевих спільнот тощо. Позитивному потенціалу, наприклад інтернет-технологій, присвячено змістовні розвідки київського науковця Л. Чупрій. Погодимось і з В. Дзюндзюком, який, аналізуючи деструктивний вплив мережевих співтовариств і

мережевої культури, наголошує на необхідності налагодження партнерських відносин між державою та носіями віртуальної мережевої культури [4].

Отже, потребує розширення коло тем, за якими проводяться наукові дослідження гуманітарного спрямування. Безумовно, на відміну від публіцистики, науковому стилю притаманні академічність і певний консерватизм. Проте відсутність науково-інформаційного супроводу державної політики в галузі гуманітарного розвитку, наукових статей з дійсно актуальних гуманітарних проблем може негативно позначитися на авторитеті науки державного управління, зробить її здобутки нецікавими для практиків та широкого загалу, перетворить на “річ у собі”.

З урахуванням уваги, яку приділяють фахівці державного управління проблематиці гуманітарного розвитку, необхідно підвищувати і культуру наукового дослідження в частині роботи з джерелами інформації. В опрацьованих статтях зустрічаються приклади некоректного використання даних, викладення інформації, достовірність якої неможливо перевірити за браком належним чином оформлених посилань тощо. Це призводить до нерепрезентативних, хибних висновків, дезінформує та дезорієнтує основних споживачів наукової інформації, що вміщується у фаховій періодиці – студентів і слухачів. До того ж, у тому випадку, коли автором статті є докторант, аспірант або здобувач, помилки переміщуються із статей до дисертаційних досліджень, знижуючи їх наукову та практичну цінність, погіршуючи їх якість.

Невеликі тиражі фахових видань, значна віддаленість споживачів відповідної інформації від бібліотек ВНЗ, розвиток заочно-дистанційної форми навчання є тими чинниками, що зумовлюють наявність попиту саме на інтернет-версії наукових збірників, фахових журналів з державного управління. Таким чином, необхідним є спрощення доступу до фахової періодици, розширення її присутності в інтернет-просторі.

Література:

1. База авторефератів в галузі науки 25.00.02 “Державне управління” // Інформаційний портал ХарPI НАДУ при Президентові України. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua>.

2. Бакуменко В. Д. Наукометричний аналіз становлення та розвитку галузі наук “державне управління” (1997 – 2009 рр.) / В. Д. Бакуменко // Науковий вісник Академії муніципального управління. – 2010. – № 3. – С. 11–21. – (Серія “Управління”).

3. Бакуменко В. Д. Поради здобувачу наукового ступеня: нотатки експерта / В. Д. Бакуменко // Публічне управління: теорія та практика. – 2010. – № 2. – С. 5–10.

4. Дзюндзюк В. Б. Віртуальні співтовариства – потенційна загроза для національної безпеки / В. Б. Дзюндзюк // Державне будівництво. – 2011. – № 1. – Режим доступу : <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-1/index.html>.

5. Про затвердження переліку наукових спеціальностей : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14 вересня 2011 р. № 1057. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Надійшла до редколегії 18.01.2012 р.